

Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми

У статті висвітлено результати аналізу державних документів, робіт вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували і зараз продовжують досліджувати проблему міжкультурної іншомовної освіти. Доведено, що в Україні у цій сфері зроблено багато позитивного, але залишилося чимало не вирішених проблем. До ключових із них віднесено такі: відсутність концепції міжкультурної іншомовної освіти, невідповідність державних освітніх і професійних стандартів сучасним вимогам до іншомовної освіти, відсутність окремих типових навчальних планів і типових програм з іноземних мов тощо. Особливу увагу акцентовано на важливості покращення методичної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов. Сформульовано рекомендації щодо укладання системи державно-інструктивних і навчально-методичних матеріалів для підвищення якості міжкультурної іншомовної освіти в Україні.

Ключові слова: іноземна мова, вчитель, викладач, міжкультурна іншомовна освіта, методична підготовка, навчальний план, програма.

Николаева С. Ю.

Киевский национальный лингвистический университет

Межкультурное иноязычное образование в Украине: ключевые проблемы

В статье освещены результаты анализа государственных документов, работы отечественных и зарубежных ученых, которые изучали и продолжают изучать проблему межкультурного иноязычного образования. Обосновано, что в Украине в этой сфере сделано много позитивного, но осталось немало и не решенных проблем. Ключевым из них отнесены: отсутствие концепции межкультурного иноязычного образования; несоответствие образовательных и профессиональных стандартов современным требованиям к иноязычному образованию, отсутствие отдельных типовых учебных планов и типовых программ по иностранным языкам и некоторые другие. Особое внимание акцентировано на важности улучшения методической подготовки будущих учителей и преподавателей иностранных языков. Сформулированы рекомендации относительно создания системы государственно-инструктивных и учебно-методических материалов для улучшения качества межкультурного иноязычного образования в Украине.

Ключевые слова: иностранный язык, межкультурное иноязычное образование, методическая подготовка, учебный план, учитель, преподаватель, программа.

Nikolaeva S. Y.

Kyiv National Linguistic University

Intercultural foreign language education in Ukraine: key issues

This article offers the results of analysis of the state documents, the publications of the native and foreign researchers, who studied and continue to study the problem

of intercultural foreign language education. Concluded, that much positive is done in this area in Ukraine, but some problems wait for solving. Absence of the intercultural foreign language education conception, disparity of the educational and professional standards to the modern foreign language education requirements, lack of some model curricula and model foreign language programs are referred to the key issues. Special attention is accented on the importance of the future foreign language teachers' and professors' training in methodology renovation. Recommendations are made for the ongoing development of the institutional and instructional materials system for the intercultural foreign language education quality improvement in Ukraine.

Keywords: curriculum, foreign language, intercultural education, training in methodology, professor, program, teacher.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття в світі інтенсивно розвиваються інтеграційні процеси, зростає обсяг професійних і академічних обмінів, поглиблюється міжнародне співробітництво, що стимулює розвиток міжкультурної іншомовної освіти в Україні. В цих умовах іншомовна освіта набуває статусу дієвого інструменту формування інтелектуального потенціалу суспільства. Через мову створюється ефективна основа для міжнародного та міжкультурного взаєморозуміння. Втім проблема реалізації міжкультурної іншомовної освіти в різних типах навчальних закладів потребує подальшого всебічного аналізу і вирішення. Про це свідчить аналіз стану міжкультурної іншомовної освіти в Україні, який, незважаючи на певні досягнення, не відповідає сучасному соціальному замовленню, що підтверджується досить низькими результатами зовнішнього незалежного оцінювання 2015 року з іноземних мов. На підтвердження цієї тези наведемо слова директора УЦОЯО: «Англійську склали 71 тис. абітурієнтів. Із них лише 13 осіб набрали максимальну кількість тестових балів. А не пройшли поріг 13,3%, або 9 тис. 480 абітурієнтів. Зважте, що в тесті з англійської мови не було комунікативної частини. А якби вона була? І ще одна цифра. 15 тис. 212 осіб, що становить 21,3% від загальної кількості тих, хто складав цей тест, навіть не розпочали виконувати письмову частину тесту, де було завдання «напиши лист товаришу» (dt.ua/.../70-abituriyentiv-ne-znayut-dati-pidpisannya-ukrayinoyu-ugodi-pro-asociaciyu-z-yes-178209_.html). Також залишає бажати кращого і рівень іншомовної підготовки випускників вищих навчальних закладів, на що звертають увагу і ректори ВНЗ, і роботодавці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки в Україні розроблено чимало основоположних документів у галузі освіти в цілому та у навчанні іноземних мов, зокрема: оновлено базовий компонент дошкільної освіти в Україні і розроблено різноманітні програми розвитку дітей (<http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/basic1/>); упроваджено Державні освітні стандарти (Державний стандарт початкової загальної освіти 2012 р.; Державний стандарт повної загальної середньої освіти 2013 р. (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html>); Державні стандарти професійно-технічної освіти, загалом тридцять чотири назви (<http://mon.gov.ua/activity/education/profesijno-texnichna/standarty.html>) тощо. Перероблено програми з іноземних мов для початкової, основної і старшої школи (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>; <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi.html>). Переглянуто навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-planu.html>) та вдосконалено завдання для державної підсумкової атестації (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/atestacia.html>). Пишуться і видаються нові підручники з усіх іноземних мов, яких навчають у загальноосвітніх навчальних закладах України (<http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/school-books/>).

У вищих навчальних закладах також відбуваються суттєві зміни у відповідності до закону «Про вищу освіту» та інші підзаконні акти (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>): удосконалюються умови прийому на навчання (<http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/58/1415711787/>); змінюються підходи до формування навчальних планів у різних типах університетів (<http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/naryamok-3.html>); запроваджуються основні принципи, положення і рекомендації Болонського процесу (http://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/bologna-process_en.htm); збільшується кількість міжнародних проектів Програми Темпус, у тому числі і з міжкультурної освіти, за участю викладачів України (2009-2016 pp.) (<http://www.tempus.org.ua/uk/korysna-informacija/publikaciji/687-tempusiv-2008-2013.html>); розробляються професійні стандарти (паспорти професій) (<http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/standarty-prof.html>) тощо.

За останні п'ять років опубліковано і кілька фундаментальних праць, присвячених проблемі міжкультурної іншомовної освіти. До основних з них відносимо монографії Баришнікова Н. В. [1], Сергєєвої Н. Н. [10] (визначено теоретичні засади професійної міжкультурної комунікації); Бердичев-

ського А. Л. [2], (обґрунтовано способи реалізації міжкультурної освіти); Пасова Ю. І. [6] (описано окремі стратегії переходу від навчання іноземних мов до іншомовної освіти); Тарєвої О. Г. [4] (розкрито переваги міжкультурного підходу до навчання іноземних мов).

Особливе місце серед досліджень з проблеми міжкультурної іншомовної освіти посідають проекти, реалізовані **Європейським центром сучасних мов (Австрія, м. Грац)** (<http://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2012-2015/tabid/685/language/en-GB/Default.aspx>). Найвагомішими з них, з нашої точки зору, є такі:

- Bernaus, Mercèdes *et al.*, Plurilingualism and pluriculturalism in content based teaching – A training kit, 2011.
- Naataja, Kim *et al.*, CLIL-LOTE-START – Content and language integrated learning for languages other than English – Getting started!: Information brochure and interactive web portal: Case example German as a foreign language, 2011.
- Boeckmann, Klaus-Börge *et al.*, Promoting plurilingualism: Majority language in multilingual settings, 2011.
- Candelier, Michel *et al.*, CARAP – FREPA – A framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures, 2012.

Усі наведені публікації системно викладено на сайті Раді Європи (<http://www.ecml.at/publications>).

Однак ознайомлення з названими вище документами, результатами їх імплементації та теорії і практики реалізації міжкультурної іншомовної освіти в різних типах навчальних закладів України дає змогу зробити висновок, що наразі вони не дали очікуваного ефекту, а сама проблема залишається не вирішеною.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо, що проблем, пов'язаних з навчанням іноземних мов, чимало, як у загальноосвітніх, так і вищих навчальних закладах. Ми не маємо можливості глибоко проаналізувати всі з них в межах цієї статті, тому дозволимо собі зупинитися на найбільш вагомих.

Насамперед, слід звернути увагу на те, що в Україні відсутня **концепція міжкультурної іншомовної освіти** в різних типах навчальних закладах.

Чинні Державні освітні стандарти початкової і повної загальної середньої освіти не повністю відповідають сучасним вимогам суспільства в цілому і не повною мірою враховують європейські рекомендації щодо багатомовної і багатокультурної освіти, зокрема. У навчальних планах не враховано психологічні передумови успішного оволодіння іноземною мовою учнями початкової школи. Програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів не містять конкретних дескрипторів володіння складовими ін-

шомовної комунікативної компетентності, не враховують світові досягнення методики навчання іноземних мов тощо. Підручники з іноземних мов вітчизняних авторів не завжди відповідають вимогам програм, не редагуються носіями мови, дуже скромно доповнюються іншими засобами навчання і, як результат, не забезпечують якості міжкультурної іншомовної освіти. У процесі зовнішнього незалежного оцінювання не враховується тип школи, а відповідно і програма з іноземної мови, за якою навчався учень. Це ставить учнів у нерівні умови: випускники спеціалізованих шкіл, як правило, мають значно краще сформовану іншомовну комунікативну компетентність.

Щодо вищих навчальних закладів, то слід говорити окремо про іншомовну підготовку студентів мовних і немовних спеціальностей. Державні стандарти вищої мовної освіти вчителів, викладачів, перекладачів наразі не розроблено. Навчальні плани переробляються згідно із законом України «Про вищу освіту» і, на жаль, кількість годин аудиторної роботи з «Іноземної мови» неухильно скорочується. Оновлених державних програм з окремих іноземних мов не існує. Програми попереднього покоління, розроблені під керівництвом Н. Ф.Бориско з німецької мови [11] і С. Ю.Ніколаєвої з англійської мови [8], до певної міри застаріли і потребують переосмислення в контексті міжкультурної іншомовної освіти. Керуючись наказом МОН України № 711 від 12.06.2014 «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації» (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0728-14>), викладачі почали укладати авторські програми і навчальні програми (за термінологією МОН України). Докладний аналіз таких програм у більшості випадків свідчить про їх невисоку якість, невідповідність європейським вимогам і меті формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності тощо. Сучасних підручників з іноземних мов для студентів мовних спеціальностей вітчизняних авторів небагато, і вони найчастіше пишуться без урахування вимог типової програми (якої наразі і не існує).

Для студентів немовних спеціальностей розроблено, як констатувалося вище, окремі професійні стандарти /паспорти професій (на липень 2015 р. існувало лише вісім стандартів). У минулі роки для непрофільних факультетів вищих навчальних закладів було розроблено Рамкові Програми з англійської (2005 р.) [7] і німецької (2006 р.) мов для професійного спілкування. Програму з німецької мови перероблено у 2014 році [9], але і вона не повністю відповідає завданням міжкультурної іншомовної освіти. Навчальні плани в немовних вищих навчальних закладах також переглядаються, години на іноземну мову скорочуються, а в окремих університетах ця дисципліна стає вибірковою. Підручники для окремих спеціальностей

видано (найбільше для економістів), для інших вони зовсім відсутні.

На особливу увагу заслуговує проблема **професійної методичної підготовки** майбутніх вчителів і викладачів іноземних мов. Через відсутність державних професійних стандартів підготовки і вчителів, і філологів обсяг цієї підготовки поступово скорочувався останніми роками та досяг символічних значень. У жодному офіційному документі чітко не зазначено, в межах яких рівнів вищої освіти готують вчителів іноземної мови початкової школи; основної і старшої школи; спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, ліцеїв, гімназій тощо; вчителів другої іноземної мови. У магістратурі в класичних і лінгвістичних університетів у середньому за 10-ть лекцій і 5-ть практичних занять готують викладача першої іноземної мови для мовних факультетів. Для непрофільних спеціальностей цілеспрямовано викладачів іноземних мов не готують взагалі. Результат добре відомий: до шкіл і вищих навчальних закладів приходять малокваліфіковані фахівці, не здатні реалізувати міжкультурну іншомовну професійно орієнтовану освіту на належному рівні.

Відповіді на всі запитання не дає і затверджений у 2015 році «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248149695>). Залишається нез'ясованим питання, за яких умов вищі навчальні заклади мають право готувати вчителя/викладача в межах спеціальності «035 Філологія».

Мета статті. Головною метою цієї публікації є визначення окремих шляхів подолання вищезазначених проблем, що може, на наш погляд, позитивно вплинути на якість міжкультурної іншомовної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Першим кроком до покращення міжкультурної іншомовної освіти має стати розробка Концепції та її реалізації в Україні в аспекті нових законів про освіту.

У «**Концепції міжкультурної іншомовної освіти в Україні**» необхідно зазначити її цілі і завдання, дати всебічний аналіз сучасного стану іншомовної освіти на сучасному етапі, обґрунтувати основні напрями розвитку міжкультурної іншомовної освіти, визначити інструменти керування системою неперервної міжкультурної іншомовної освіти, окреслити принципові засади вдосконалення підготовки педагогічних кадрів з іноземних мов, уточнити етапи реалізації Концепції і описати очікувані результати. Саме в цьому документі має бути обґрунтовано перехід на новий методологічний підхід, адекватний процесу становлення і розвитку особистості, здатної брати участь у міжкультурній комунікації. В аспекті цього підходу в якості цілі навчання має виступати не «навчання іноземної мови», а

«реалізація міжкультурної іншомовної освіти», змістом якої є не лише прагматичні знання, навички та вміння, але й усебічний розвиток особистості засобами іноземної мови в процесі взаємопов'язаного навчання мови і культури. Принципово важливим є визначення рекомендованих рівнів володіння міжкультурною іншомовною комунікативною компетентністю, як результату реалізації міжкультурної іншомовної освіти, для випускників різних типів навчальних закладів. Загальновідомо, що більшість європейських країн (і не лише європейських) з цією метою використовують «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf). Згідно з цими документами розроблено майже всі чинні інструктивно-методичні матеріали з навчання іноземних мов в Україні, але в них більше враховано «зовнішню оболонку» європейських рекомендацій і незначну увагу приділено їх методологічним засадам. Зважаючи на це, більшість вітчизняних документів в галузі іншомовної освіти потребує уточнення.

Почнемо з типів навчальних закладів, рівнів освіти і відповідних їх особливостей рівнів володіння іноземною мовою (в основному це питання зараз вирішено, але не враховано професійно-технічну освіту, аспірантуру тощо). Як робочу версію пропонуємо таку модель рівневої міжкультурної іншомовної освіти (перша іноземна мова).

1. **Дошкільна освіта:** стартовий рівень 0.
2. **Загальна середня освіта:**

Початкова школа	рівень А1
Основна школа	рівень А2
Старша школа	рівень В1 (для неспеціалізованих шкіл; у профільних класах – професійно орієнтоване спілкування); рівень В2 (для спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій).
3. **Професійно-технічна освіта:** рівень В1/В2 (професійно орієнтоване спілкування).
4. **Вища освіта:**

для студентів немовних спеціальностей – рівень В2 (бакалаврат – мова професійного спілкування); рівень С1 (магістратура – мова просунутого професійного спілкування); аспірантура – мова наукового спілкування);

для студентів мовних спеціальностей – рівні С1, С2 (бакалаврат – мова для академічних цілей і мова професійного спілкування); рівень С2 (освітньо-професійна магістратура – мова просунутого професійного спілкування; освітньо-наукова магістратура – мова наукового спілкування; аспірантура – мова просунутого наукового спілкування).

Вищезазначені рівні володіння міжкультурною іншомовною компетентністю мають реалізуватися через

систему автономних, але взаємопов'язаних програм. Визначення рівнів володіння другою/третьою іноземною мовою потребує, на наш погляд, додаткових досліджень з урахуванням конкретних вітчизняних умов реалізації освітньої та науково-освітньої діяльності.

Концепція покликана закласти основи для розвитку державної мовної політики, модернізації системи міжкультурної іншомовної освіти і створити базу для упорядкування нормативно-управлінської та навчально-методичної документації в галузі навчання іноземних мов і культур.

Наявність Концепції дасть змогу розробити науково обґрунтовані **стандарти базової та середньої освіти**, а також **стандарти вищої освіти**, відсутність яких спричинила довільний вибір навчальними закладами зарубіжних навчальних програм та навчальних матеріалів без будь-якого їх співвіднесення з вітчизняними умовами навчання іноземних мов, чіткого уявлення про очікувані результати діяльності учнів і студентів, критерії їх оцінки, зростання стихійних інноваційних експериментів, розвиток хаотичного ринку освітніх послуг з іноземних мов.

Згідно з точкою зору розробників стандартів для загальноосвітніх навчальних закладів, «...державний стандарт – це вимоги до освіченості учнів. Державний стандарт базової та середньої освіти визначає складові та зміст освіти, встановлює державні вимоги до випускників та учнів». Державні вимоги до рівня загальної підготовки учня подано в цих документах за галузевим принципом з семи напрямів, одним з яких є «мова та література» (<http://www.mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html>).

Чинні стандарти не відповідають сучасним вимогам загальної середньої освіти і зараз, наскільки нам відомо, перероблюються. Вважаємо, що в стандартах необхідно осучаснити мету навчання і зафіксувати тлумачення «формування в учнів міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності». Крім того, слід визначити структурні елементи цієї компетентності, наприклад, мовленнєві іншомовні компетентності (в аудіюванні, у говорінні, у читанні, у письмі, у перекладі), лінгвістичні іншомовні компетентності (фонетична, лексична, граматична тощо), лінгво-соціокультурна і навчально-стратегічна компетентності [5, с. 90-100]. Саме у стандартах мають бути чітко зазначені рекомендовані рівні володіння вищезазначеними компетентностями, їх структурні елементи (вміння, навички, знання, мовна усвідомленість або комунікативні здібності, готовність до... тощо) і сформульовано чіткі дескриптори володіння згаданими компетентностями. Уточнення потребує і питання формування загальнонавчальної компетентності. Стандарти загальної середньої освіти мають стати свого роду фундаментом для створення стандартів вищої освіти. Наразі вони таку функцію не виконують.

Нагадаємо, що **стандарт вищої освіти** – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів [3].

Згідно із Законом «Про вищу освіту» стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми: обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форми атестації здобувачів вищої освіти; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності). Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [3, с. 18].

Отже, акцентуємо увагу на тому, що нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти визначається і затверджується на державному рівні. Вважаємо, що і **обсяг обов'язкових фахових дисциплін також доцільно затверджувати на державному рівні**. При цьому бажано брати до уваги європейський досвід визначення необхідних обсягів навчальної роботи з окремих дисциплін. Так, для навчання загальнонавчальної іноземної мови рекомендованими є такі обсяги годин аудиторної роботи: рівень A1 – 180-200; рівень A2 – 180-200; рівень B1 – 350-400; рівень B2 – 500-600; рівень C1 – 700-800; рівень C2 – 1000-1200 (<http://www.cambridgeenglish.org/exams/general-english-and-for-schools/>). Для здобувачів вищої мовної освіти (вчителів, викладачів, перекладачів) цю кількість годин треба збільшувати.

На жаль, на сьогодні навіть у спеціалізованих навчальних закладах обсяги мовної підготовки студентів не відповідають європейським нормам. Вимоги висуваються європейські, а умови їх досягнення залишаються вітчизняними. У більшості університетів передбачена новими навчальними планами кількість годин аудиторної роботи унеможливує досягнення студентами заявлених у Програмах рівнів володіння іноземною мовою.

На державному рівні, з нашої точки зору, має бути визначено і обсяг підготовки з методики навчання іноземної мови, а точніше іноземної мови і культури, майбутнього вчителя початкової школи, майбутнього вчителя основної і старшої школи, майбутнього ви-

кладача вищого навчального закладу тощо. Сьогоднішні обсяги непорівнянні з європейськими. Наприклад, європейський курс з методики навчання іноземних мов у бакалавраті складає орієнтовно 20-30 кредитів; у магістратурі за Програмою з методики навчання іноземних мов у провідних університетах світу – від 18-и до 25-и кредитів (<http://www.bilkent.edu.tr/~matefl/courses.html>); в той же час в Україні – в середньому 3-и кредити, з яких більша кількість годин відводиться на самостійну роботу.

Згідно із Законом «Про вищу освіту» вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє **навчальний план**, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається **робочий навчальний план**, що затверджується керівником вищого навчального закладу [3, с. 18]. Вважаємо за необхідне у першому реченні додати «Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми і **на підставі типового навчального плану**...». Відсутність державних типових навчальних планів певною мірою зумовлює випуск вищими навчальними закладами некваліфікованих фахівців.

Щодо професійних стандартів, то вони мають бути обов'язковою складовою державного стандарту, а не факультативною, як зазначено в Законі. Такі стандарти мають укладатися у відповідності до затверджених в Україні спеціальностей і спеціалізацій. Вважаємо, що як мінімум мають бути підготовлені і затверджені на державному рівні такі стандарти: «Професійний стандарт вчителя іноземної мови і культури початкової школи», «Професійний стандарт вчителя іноземної мови і культури основної школи», «Професійний стандарт вчителя іноземної мови і культури старшої школи», «Професійний стандарт викладача іноземної мови і культури», «Професійний стандарт перекладача». У кожному із стандартів слід дати загальний опис професії, чітко сформульовані основні трудові функції і компетентності, необхідні для їх успішного виконання.

Наступним важливим державним документом, як ми зазначали вище, має бути **типова програма з навчальної дисципліни**, у нашому випадку з «Іноземних мов», а коректніше з «Іноземних мов і культур», зважаючи на міжкультурну парадигму навчання.

У таких програмах для **загальноосвітніх навчальних закладів** необхідно:

- осучаснити завдання навчання відповідно до оновленої мети «формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності» і кількості годин за навчальним планом;

- описати основоположні принципи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності;
- визначити для кожного класу відповідні підрівні володіння іноземною мовою (наприклад, для початкової школи A1.1; A1.1.1; A1.1.2; A1.2, A1.2.1; A1.2.2) відповідно до зазначеного у Державному стандарті рівня володіння іноземною мовою (для початкової школи A1);
- конкретизувати домінантні компетентності для кожного з класів;
- охарактеризувати складові цих компетентностей;
- деталізувати вимоги до рівня сформованості кожної з компетентностей;
- описати інструменти контролю та оцінювання кожної з компетентностей.

Щодо *вищих навчальних закладів*, то ситуація з укладанням програм ускладнюється тим, що в них навчають великої кількості іноземних мов студентів різних спеціальностей.

Для підготовки *вчителів/викладачів іноземних мов і перекладачів* було б доцільним розробити одну рамкову програму для навчання всіх іноземних мов для кожного з рівнів вищої освіти: одну для бакалаврату, другу – для магістратури, третю – для аспірантури. У кожній з програм необхідно:

- сформулювати цілі та завдання навчання, що відповідають меті міжкультурної іншомовної освіти і можуть бути досягнуті за ту кількість навчальних годин, яка зафіксована у типовому навчальному плані;
- обґрунтувати принципи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх вчителів/викладачів/перекладачів;
- зазначити очікуваний результат володіння студентами міжкультурною іншомовною комунікативною компетентністю для кожного з рівнів вищої освіти;
- визначити для кожного модуля відповідні підрівні володіння іноземною мовою;
- конкретизувати домінантні мовленнєві та мовні компетентності для кожного з модулів;
- охарактеризувати складові цих компетентностей (знання, навички, вміння, мовну усвідомленість, комунікативні здібності, готовності тощо);
- деталізувати вимоги до рівня сформованості кожної з компетентностей з урахуванням оновлених Радою Європи дескрипторів володіння мовою (http://www.alte.org/setting_standards);
- визначити послідовність навчання та обсяги окремих дисциплін, наприклад, «Іноземна мова для академічних цілей» (LAP), «Іноземна мова для спеціальних цілей (викладача/перекладача)» (LSP); «Іноземна мова для спеціальних цілей (за профілем магістратури)» (LSP); «Іноземна мова для спеціальних цілей (за профілем аспірантури)» (LSP) тощо.

Наступним кроком має стати розробка **типових програм з окремих іноземних мов**. У цих програмах, як мінімум, мають бути відображені:

- підходи, цілі, зміст, принципи, методи/технології, засоби формування міжкультурної компетентності у конкретній іноземній мові для кожної із зазначених у рамковій програмі дисциплін;
- особливості формування кожної із складових міжкультурної компетентності у певній іноземній мові (мовленнєвих, мовних, лінгвосціологічних і навчально-стратегічних компетентностей) в межах окремих дисциплін;
- види, засоби і форми контролю сформованості міжкультурної компетентності у конкретній іноземній мові для кожної з дисциплін;
- об'єкти, критерії і параметри контролю та оцінювання сформованості кожної із компетентностей у конкретній іноземній мові для всіх дисциплін.

За бажанням, укладачі програм можуть запропонувати в додатках зразки різноманітних матеріалів, включаючи рекомендації щодо використання освітніх сайтів.

І, нарешті, на основі типових програм кожен навчальний заклад розробляє **робочі програми**. У цьому питанні університетам може надаватися повна автономія.

Українською важливою є і розробка **типових (державних) програм з методики навчання іноземних мов і культур**. Основними з них, з нашої точки зору, мають бути: **для бакалаврату** – «Методика навчання іноземних мов і культур у початковій школі», «Методика навчання іноземних мов і культур в основній школі», «Методика навчання іноземних мов і культур у старшій школі»; **для магістратури** – «Методика навчання іноземних мов і культур студентів мовних спеціальностей» і «Методика навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей». Крім того, **для магістратури** з методики навчання іноземних мов (наприклад, MA TESOL) в університетах Великої Британії рекомендуються і такі дисципліни, як Advanced Research Methods, ELT Materials Development and Evaluation, Evaluation and Assessment, Discourse, Texts & TESOL, Language Teaching Methodology, Second Language Acquisition, Curriculum Development, Testing, Research skills for the preparation and writing of a thesis (<https://www.dur.ac.uk/englishlanguagecentre/postgraduate/matesol/>; <http://www.education.leeds.ac.uk/research/language-education/>) тощо. Програми підготовки **доктора філософії** – штучний продукт, який має розроблятися вищими навчальними закладами самостійно, але з урахуванням європейських обсягів навчальної аудиторної роботи аспірантів (<http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=61>).

Щодо **немовних спеціальностей**, то окремі рамкові програми існують і зараз [7; 9], але вони потребують оновлення. Укладання сучасних типових програм з

різних іноземних мов і для різних спеціальностей також важливе, але це — питання майбутнього.

І, наостанок, кілька слів **про підручники**. Вважаємо, що для загальноосвітніх навчальних закладів державним коштом краще видати один більш менш повний навчально-методичний комплект (наприклад, з англійської мови: Student's Book and iTutor DVD-ROM; Workbook with key and iChecker CD; Workbook without key and iChecker CD; Teacher's Book with Test and Assessment CD-ROM; Resource Disk; Class Audio CDs тощо), ніж багато «одиноких», не завжди якісних, підручників. Для вищих навчальних закладів для кожної спеціальності (наприклад, викладачів, перекладачів, інженерів, економістів, юристів тощо) багато підручників (краще навчально-методичних комплектів) також не потрібно, але бажано мати один-два підручники для кожної із спеціальностей, які б відповідали типовій програмі, були професійно орієнтованими і забезпечували завдання міжкультурної іншомовної освіти.

Крім того, і укладачів типових програм, і авторів підручників слід цілеспрямовано готувати до цього вкрай відповідального виду діяльності.

Висновки і пропозиції. Аналіз сучасного стану навчання іноземних мов в Україні дає змогу констатувати, що, в цілому, в цій галузі є значні досягнення, але спостерігаються і значні недоліки. Для їх усунення, насамперед, слід починати зі створення сучасних державних інструктивних документів. Насамперед, необхідно затвердити Концепцію міжкультурної іншомовної освіти в Україні, яка має бути доповнена державними освітніми і професійними стандартами, типовими навчальними планами підготовки вчителів/викладачів іноземних мов і культур, типовими програмами з іноземних мов і культур для різних типів загальноосвітніх і вищих навчальних закладів. Наявність державних документів сприятиме розробленню викладачами якісніших робочих програм, підручників і посібників для практичної реалізації міжкультурної іншомовної освіти. Особливу увагу слід приділити створенню державних документів з методичної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов і культур. Лише така системна робота допоможе, хоча б частково, вирішити існуючі проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барышников Н. В. Профессиональная межкультурная коммуникация / Н. В. Барышников – Пятигорск: ПГЛУ, 2010. – 264 с.
2. Бердичевский А. Л. Методика межкультурного образования средствами русского языка как иностранного / А. Л. Бердичевский. – М.: Русский язык. Курсы, 2011. – 184 с.
3. Закон «Про вищу освіту», режим доступу: (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).
4. Межкультурное иноязычное образование: лингводидактические стратегии и тактики: коллективная монография / Отв.ред. Е. Г. Тарева – М.: Логос, 2014. – 232 с.

5. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – С. 223-227.
6. Пассов Е. И. Методика как теория и технология обучения иноязычному общению /Е. И. Пассов. – Елец: ЕГУ, 2010. – 543 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Е. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуенок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с. англ.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : Проект /С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей (керівники), Ю. В. Головач та ін. – К.: The British Council, 2001. – 246 с. – англ.
9. Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України /колект. авт.: Л. С. Аззоліні, С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк та ін. – К.: Ленвіт, 2014. – 136 с. – нім.
10. Сергеева Н. Н., Походзей Г. В. Развитие иноязычной межкультурной компетенции студентов неязыковых специальностей в системе профессионально ориентированного языкового образования: Монография / Н. Н. Сергеева, Г. В. Походзей. – Екатеринбург: Урал. Гос. Пед. ун-т., 2014. – 217 с.
11. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / Уклад. Н. Ф. Бориско, В. М. Гутник, М. В. Климентьева та ін. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 256 с.

REFERENCES

1. Baryshnykov N. V. Professional'naia mezhkul'turnaia kommunikatsiya / N. V. Baryshnykov – Piatyorsk: PHLU, 2010. – 264 s.
2. Berdychevskiy A. L. Metodyka mezhkul'turnoho obrazovanya sredstvami russkoho iazyka kak ynostrannoho / A. L. Berdychevskiy. – M.: Russkiy iazyk. Kursy, 2011. – 184 s.
3. Zakon «Pro vyschu osvitu», rezhym dostupu: (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).
4. Mezhkul'turnoe ynoiazychnoe obrazovanye: lynchvodydaktycheskiye strategyy i taktiky: kollektivnaya monohrafiya / Отв.ред. Е. Н. Тарева – М.: Логос, 2014. – 232 s.
5. Metodyka navchannia inozemnykh mov i kul'tur : teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i inhivistychnykh universytetiv / О. В. Биых, Н. Ф. Борыско, Н. Е. Борец'ка та ін. / за загал'н. ред. С. Ю. Николаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – С. 223-227.
6. Passov E. Y. Metodyka kak teoriya y tekhnolohiya obuchenya ynoiazychnomu obscheniyu /Е. Y. Passov. – Elets : EHU, 2010. – 543 s.
7. Prohrama z anhlijs'koi movy dlia profesijnoho spilkuvannia / Н. Ye. Bakaieva, О. А. Borysenko, І. І. Zuienok та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 s. anhli.
8. Prohrama z anhlijs'koi movy dlia universytetiv / instytutiv (p'iatoryichnyj kurs navchannia) : Proekt /S. Yu. Nikolaieva, М. І. Solovej (kerivnyky), Yu. V. Holovach та ін. – К.: The British Council, 2001. – 246 s. – anhli.
9. Ramkova prohrama z nimets'koi movy profesijnoho spilkuvannia dlia vyschykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy /kolekt. avt.: L. S. Azzolini, S. M. Amelina, V. A. Hamaniuk та ін. – К.: Ленвіт, 2014. – 136 s. – nim.
10. Serheeva N. N., Pokhodzej H. V. Razvytye ynoiazychnoj mezhkul'turnoj kompetentsyy studentov neiazikovykh spetsyal'nostej v systeme professional'no oryentirovannoho iazykovoho obrazovanya: Monohrafiya / N. N. Serheeva, H. V. Pokhodzej. – Ekaterynburh : Ural. Hos. Ped. un-t., 2014. – 217 s.
11. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / Uklad. N. F. Borysko, V. M. Hutnyk, M. V. Kliment'ieva та ін. – К.: Vyd. tsentr KNLU, 2004. – 256 с.

Стаття вперше опублікована у науковому журналі «Молодий вчений» № 8 (23) серпень, 2015 р., Частина 1, С.125 – 131.

Отримано 15.03.2016